

כלכלה: הרבה יותר מְכַסֵּף

Angus Deaton*

המחלקה לכלכלה, בית הספר של פרינסטון ליחסים ציבוריים ובינלאומיים, אוניברסיטת פרינסטון, פרינסטון, ניו ג'רזי, ארצות הברית

סוקרים צעירים

MATEO

גיל: 10

RYKA

גיל: 14

הכלכלה מניעה את העולם כפי שאנחנו מכירים אותו כיום. חיי היום-יום שלנו מושפעים מאוד מהכלכלה, הן ברמה המקומית והן ברמה העולמית. יש החושבים שהכלכלה סובבת בעיקר סביב כסף, אך למעשה הכלכלה קשורה לנושאים מהותיים הנוגעים לחייהם של אנשים, כמו רווחה, שוויון בין אנשים ושוויון בין קבוצות. במאמר זה אציג בקצרה את הדרכים שבהן כלכלנים תופסים את הרווחה האנושית. לאחר מכן אסביר מדוע חשוב שכאשר אנחנו חוקרים את הכלכלה, איננו מתמקדים רק באנשים יחידים או רק בקבוצות של אנשים – עלינו לבחון את שני ההיבטים. לבסוף נדון בעתיד הכלכלה, ואחלוק עימכם כמה עצות ותובנות שלמדתי בשנות הקריירה המדעית שלי.

פרופסור אָגוס דִיטון (Angus Deaton) זכה בפרס נובל לכלכלה לשנת 2015 עבור ניתוחיו בתחומי הצריכה, העוני והרווחה.

מהי כלכלה

הכלכלה היא אחד מעמודי התווך שסביבם עולמנו סובב. היא משפיעה עלינו הן במובן הפרטני הן במובן הקולקטיבי. הכלכלה לא תוכננה על ידי מישהו למטרה מסוימת, אלא זו

תופעה מורכבת ודינמית שנוצרת מפעולות של אנשים המנסים להיטיב עם עצמם. הכלכלה משתנה עם הזמן במהירות רבה למדי, במיוחד ב-30–20 השנים האחרונות. ההתפתחויות הנוכחיות והמתמשכות בטכנולוגיות, בשילוב של הגלובליזציה המתעצמת, משנות באופן מהותי את אופני הפעולה של הכלכלה. כל הגורמים הללו הופכים את הכלכלה לתחום מורכב למחקר (ראו כאן למידע נוסף על כלכלה).

גלובליזציה (Globalization)

השפעתם ההדדית ההולכת וגוברת של בני אדם וקבוצות המרוחקים זה מזה (ואפילו בעבר השני של העולם).

כלכלה (Economics)

אחד ממדעי החברה הבוחן את הרווחה האנושית, ומתמקד בעיקר בייצור, הפצה וצריכה של סחורות ושל שירותים. המדענים בתחום זה מנתחים את השימוש שעושים יחידים, עסקים, ממשלות ומדינות במשאבים שלהם. הכלכלה עוסקת גם בחלוקת משאבים בין אנשים ובעוני.

מיקרו-כלכלה (Microeconomics)

חקר ההתנהלות הכלכלית של יחידים (כגון צרכנים), קבוצות ותעשיות.

מקרו-כלכלה (Macroeconomics)

חקר הכלכלה בכללותה, הכולל את ההתנהגות הכללית של מחירים ושל סך הכמויות של מוצרים ושירותים הקיימים.

תפקיד הכלכלנים הוא לחשוף כמה מהעקרונות הבסיסיים המשפיעים על הפעילות הכלכלית (תאווה הבצע האנושית היא אחד מהם!). אנחנו מנסים לזהות יחסי גומלין בין היבטים שונים של הכלכלה, כמו הקשרים בין ההכנסה של אנשים, לבין העלות של מוצרים, לבין סוגי המוצרים הנרכשים וכמותם, לבין הסכום שאנשים חוסכים. במיקרו-כלכלה אנחנו בוחנים את הבחירות הכלכליות האישיות של אנשים. במקביל, אנחנו יכולים לחקור גם את האופן שבו בחירות כלכליות של קבוצות גדולות (כגון מדינות) משפיעות על המצב הכלכלי של הקבוצה כולה. אלו שאלות רחבות שבהן עוסקים בתחום המיקרו-כלכלה.

השאיפה שלנו היא שההבנות שלנו לגבי מיקרו-כלכלה ומקרו-כלכלה יתפתחו באופן רציף לכדי מדיניות ותקנות שימושיות שתורמות לרווחתם של אנשים. למרבה המזל, בעשורים האחרונים הכלכלה היא מדע מבוסס על נתונים, וכעת כלכלנים יכולים לנתח את כמות הנתונים העצומה שהם אספו כדי להסיק מסקנות חדשות לגבי תהליכים כלכליים, שבעבר היה קשה להבין או בלתי אפשרי לחקור.

כפי שתראו לאורך מאמר זה, כלכלה אינה מדברת רק על כסף – היא עוסקת בנושאים בסיסיים של הרווחה האנושית, וגם באי-שוויון ובעוני. נקודת המבט שלנו והפעולות שבהן אנחנו נוקטים בנושאים אלה יכולות להשפיע על רווחתם של יחידים ושל החברה כולה. הקדשתי את הקריירה שלי ללימוד הנושאים הקריטיים הללו, וכעת אני מזמין אתכם למסע שבו אשתף אתכם בכמה מהממצאים החשובים שלי.

כלכלה ורווחה אנושית

יש שהאשימו את הכלכלנים בכך שהם מתעניינים רק בכסף ובעושר של האנשים, אבל הכסף הוא רק חלק מהכלכלה. כלכלנים רבים מתעניינים באושר של בני האדם וברווחתם. אחת הגיבורות שלי היא כלכלנית הודית בשם אמרטייה סן (Amartya Sen) שבוחנת את רווחתם הכלכלית של אנשים מתוך השאלה – מה אנשים מסוגלים לעשות באמצעות הכסף שברשותם, בהתחשב בנסיבות שבהן הם נמצאים? סן מצאה שאיכות החיים ורווחתם של אנשים קשורות למידת היכולת שלהם לעשות את הדברים שהם היו רוצים לעשות, ואלה הדברים שהופכים את חייהם לחיים ששווה לחיות [1]. היכולת הזו מושפעת מתנאי מחייה רבים, כולל גריאות ומקום המגורים. עוני הוא מושג רחב יותר מאשר מחסור בכסף – זהו חוסר היכולת של אנשים בודדים או של קבוצה להשיג את רמת התפקוד שהם שואפים אליה. לכן עוני עוסק, בין היתר, בבריאות, בחינוך, בתעסוקה ובהגנה מפני אלימות.

מה יקרה אם נחשוב על כלכלה מצליחה ככזו שמגבירה את האושר האנושי? ג'רמי בנת'ם (Jeremy Bentham) היה כלכלן בעל השפעה שהאמין בגישה זו. מפני שיש סוגים שונים של אושר, קשה לחוקרים לנתח תשובות לשאלה הפשוטה: "עד כמה אתם

שביעות רצון מהחיים (Life Satisfaction)

הערכה סובייקטיבית של רמת הסיפוק הכללית בחיים של אדם.

מאושרים?". מחקר שערכתי עם פרופ' דניאל כהנמן, חתן פרס נובל לכלכלה גם הוא, גילה כי **שביעות רצון מהחיים** שונה מתחושת אושר ברגע נתון [2]. לדוגמה, דמיינו שאתם מבלים כעת עם החברים שלכם בקולנוע. אם הייתי שואל אתכם עד כמה אתם שמחים, אולי הייתם אומרים שאתם שמחים מאוד. עם זאת, אם הייתי שואל אתכם עד כמה אתם נשבעי רצון מהדרך שבה החיים שלכם מתנהלים, אולי הייתם אומרים שאתם לא כל כך מרוצים, כי אתם מתקשים בבית הספר או שאינכם אוהבים את המקום שבו אתם גרים כעת. האם זה אומר שאתם מאושרים או לא? דוגמה נוספת: אם השקעתם שעות רבות כל השבוע בלימוד לקראת מבחן חשוב, אולי תאמרו שאתם לא כל כך שמחים כרגע. אבל אם המשכתי לשאול אתכם איך החיים שלכם מתנהלים באופן כללי, אולי תגידו שאתם מרוצים מחייכם, ושאתם נהנים מהלימודים ומהחיים החברתיים שלכם.

המחקר שלנו הראה שמעל הכנסה שנתית מסוימת (כ-75,000 דולר אמריקאי בשנת 2010), עלייה בהכנסה אינה מגבירה את תחושת האושר (איור 1). אנחנו מאמינים שהסיבה לכך היא שמעבר להכנסה זו, יכולתם של אנשים לממש את הדברים החשובים ביותר לרווחתם הרגשית – אינה עולה. אולם אנשים מרגישים יותר מרוצים מחייהם ככל שההכנסה שלהם עולה, ומצאנו במחקר שכל הכפלה של הכנסה מביאה לעלייה זכה בשביעות הרצון מהחיים. מסיבות אלו בחקר הכלכלה חשוב להבחין בין סוגי האושר, כדי לשקלל את כולם.

איור 1

ההבדל בין אושר רגעי לבין שביעות רצון מהחיים.

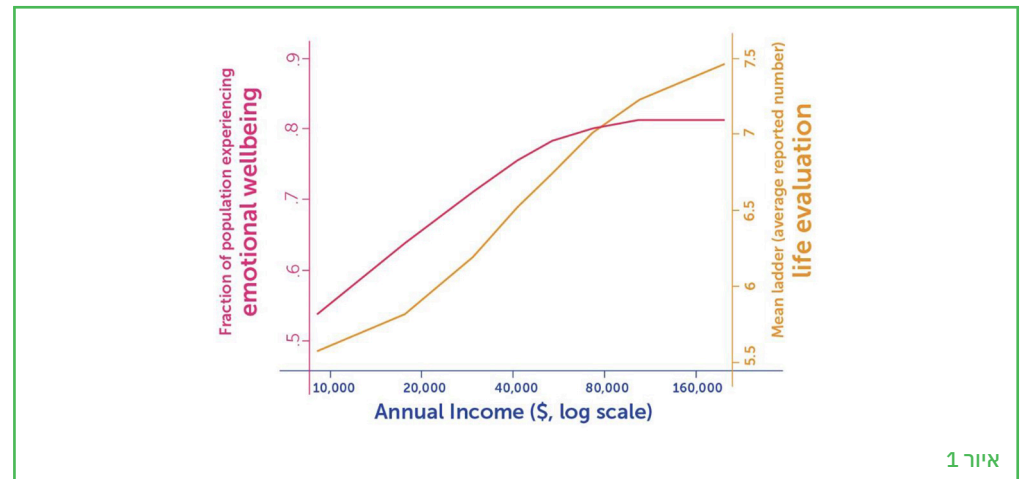
האושר הרגעי, המיוצג כאן כמידת הרווחה הרגשית (קו ורוד), מפסיק לעלות ברמת הכנסה מסוימת (כ-75,000 דולר אמריקאי ב-2010). שביעות רצון כללית מהחיים, המיוצגת כאן כמידת הערכת איכות החיים (קו צהוב), ממשיכה לעלות ככל שההכנסה השנתית עולה. התוצאות הללו מראות שיש היבטים רבים לאושר, הפועלים בצורה שונה בתגובה לאירועי החיים (האיור נלקח מ-[3]).

Fraction of population experiencing emotional wellbeing = החלק היחסי באוכלוסייה שחווה רווחה רגשית;

Mean ladder (average reported number) – life evaluation = הסולם

הממוצע (המספר הממוצע המדווח) של שביעות הרצון הכללית בחיים;

Annual Income (\$, log scale) = הכנסה שנתית (בדולרים אמריקאים, סולם לוגריתמי).

איור 1

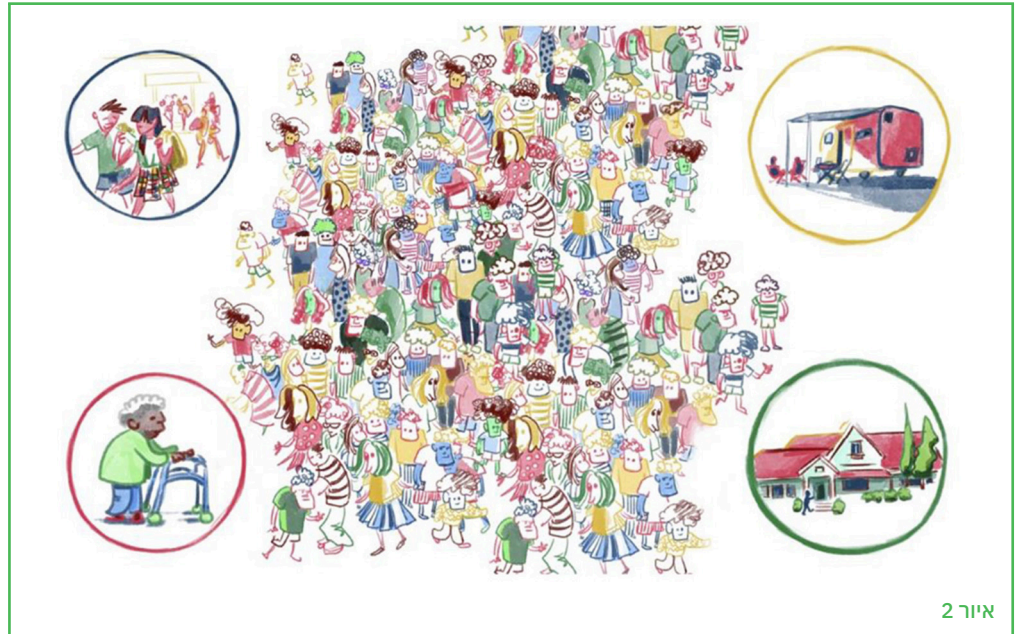
כיוון שנושא הרווחה האנושית הוא מורכב, מאתגר להגדיר אותו, למדוד אותו, ולתרגם את התוצאות למדיניות ולתקנות כלכליות מועילות. אני מאמין שבבוא העת נגבש הבנה ברורה יותר של ההיבטים התורמים לרווחה האנושית, שתעזור לנו לכון את הכלכלה כך שנוכל להגיע אל הרווחה האנושית המרבית.

רווחה כלכלית – אנשים בודדים לעומת קבוצות גדולות

ההתנהגות הכלכלית הממוצעת של קבוצות אנשים שונה מאוד מהתנהגותם של הפרטים המרכיבים את הקבוצות הללו (איור 2). כמו כן, יש חשיבות לאינטראקציות בין אנשים (ובין משתתפים אחרים, כמו קבוצות). אם ננסה להבין רק את האופן שבו אנשים (או שחקנים אחרים) פועלים כחידים, אולי לא נקבל את ההסבר המלא לדרכים שבהן הם פועלים כשהם מתאגדים לקבוצות.

איור 2

ההתנהגות הכלכלית של קבוצות אנשים שונה מזאת של יחידים. כשאנחנו רוצים לראות את התמונה הכלכלית המלאה, עלינו לבחון גם את ההתנהגות הכלכלית הממוצעת של קבוצות אנשים (במרכז), וגם את המצב הכלכלי של יחידים ושל תת-קבוצות שבתוך הקבוצה הגדולה (ארבעת העיגולים מסביב).

איור 2

נניח שאני חקלאי ושהיבול שלי השנה היה משובח מאוד. כשאני מביא אותו לשוק, אני חושב לעצמי: "איזה יופי! השנה אהיה עשיר!" אבל מתברר שגם לחקלאים רבים אחרים היו יבולים נהדרים, ולכן מחיר היבול יורד כל כך עד שבעצם נעשיתי עני יותר (איור 3). זוהי דוגמה פשוטה למה שקורה כאשר אנחנו מסתכלים על התוצאה המשולבת של פעולות בודדות רבות: לעיתים קרובות אנחנו מגלים שהתמונה הכללית שונה מאוד מזאת שרואים ברמת הפרט.

איור 3

התמונה הכלכלית עבור יחידים עשויה להיות שונה מהתמונה הכלכלית עבור קבוצות גדולות. (A) כשיבולי התירס גדלים בשפע בשנה מסוימת, חקלאים פרטניים מצפים לרווח גדול. (B) עם זאת, לחקלאים רבים יש שפע של יבולי תירס. (C) כיוון שיש זמינות גבוהה של תירס, מחיר התירס יורד, והחקלאים מקבלים פחות כסף עבור כמות זקה. הם עלולים אפילו להרוויח סכום כולל נמוך יותר, על אף שיש להם יותר יבול.

איור 3

תוצר מקומי גולמי (תמ"ג)
(GDP)
(Gross Domestic Product)

הערכה של המצב הכלכלי של המדינה. זהו הערך הכולל של מוצרים ושל שירותים שמדינה מסוימת מייצרת בשנה.

לכן אין זה מספיק להתבונן רק על מה שקורה בממוצע, עלינו לבחון את מה שקורה מתחת לפני השטח, כלומר על מה שקורה ברמת הפרט וכן ברמה של קבוצות האנשים הרלוונטיות. לדוגמה, עמיתתי אן קייס (Anne Case) ואני הראינו שכמעט כל הרווחים בתוצר המקומי הגולמי (תמ"ג) בארצות הברית מאז 1970 הגיעו רק לשליש מהאוכלוסייה האמריקאית – שהם אנשים שהשלימו לפחות ארבע שנות לימודים לתואר באוניברסיטה. [4]. שני השלישים האחרים של האוכלוסייה – אנשים ללא תארים אקדמיים – לא הרוויחו מהעליות בתמ"ג. לכן כדי לדעת אם מצבם הכלכלי של האמריקאים הוטב בעקבות העלייה

בתמ"ג, עלינו לבחון לעומק קבוצות פרטניות של אנשים, ואפילו עד לרמת האנשים הבודדים, כדי להבין את מצבם הכלכלי.

לסיכום, כדי להבין את הכלכלה ברמה הכללית, ואת הרווחה האנושית בפרט, עלינו לבחון אותה הן ברמת הפרט הן ברמה הקבוצתית. רק השילוב של שתי נקודות המבט הללו מאפשר לנו לראות תמונה מלאה של כל מצב נתון. כפי שראיתם, הכלכלה אינה עוסקת רק בכסף, אלא בשאלות הרבה יותר רחבות, כמו כיצד אפשר לשפר את מצבם הכלכלי של אנשים? ואיך אפשר להיטיב את איכות חייהם הכללית?

המלצות למוחות צעירים

העצה הראשונה שלי למדענים הצעירים מבינכם היא: אל תחששו "לשחות נגד הזרם". חלק משמעותי מעשייה מדעית מוצלחת הוא שכל מדענית ומדען תורמים את נקודת המבט וצורת החשיבה הייחודיות להם. גם אם עמיתים לא יסכימו עם דעותיכם, הישארו נאמנים לדרככם האישית, ודעו שאולי בעתיד תגלו תגליות מפתיעות.

כשאתם בוחרים את העיסוק שלכם, כדאי שתאפשרו לתשוקות שלכם להוביל אתכם, אך שימו לב שהן בנגדר ההיגיון. בחרו בתחום שהוא בעל חשיבות אישית עבורכם, אך שיש בו גם תועלת לאחרים. אחד הדברים שנראים לי הגיוניים בעולם של היום, למשל, הוא להשקיע את האנרגיות שלכם להתמודדות עם שינויי האקלים. על אף שדרך זו אינה פשוטה והיא רצופה בקשיים, תהיו מסופקים ומרוצים כשתלמדו דברים חדשים על העולם ותיישמו אותם כדי לשפר את סביבתכם.

למי מכם שיבחרו בקריירה אקדמית, אני ממליץ לכם קודם כול לצבור רקע אקדמי מעמיק בתחום מחקר אחד שתבחרו לפני שתחקרו תחומי מחקר מועילים אחרים. יש חשיבות רבה במקצועות רבים ללימודי המתמטיקה, שעוזרים למדענים ולכלכלנים לפתח מודלים ותיאוריות, וברמה הבסיסית ביותר – לוודא שאנחנו פועלים בהיגיון ונמנעים מטעויות מיותרות.

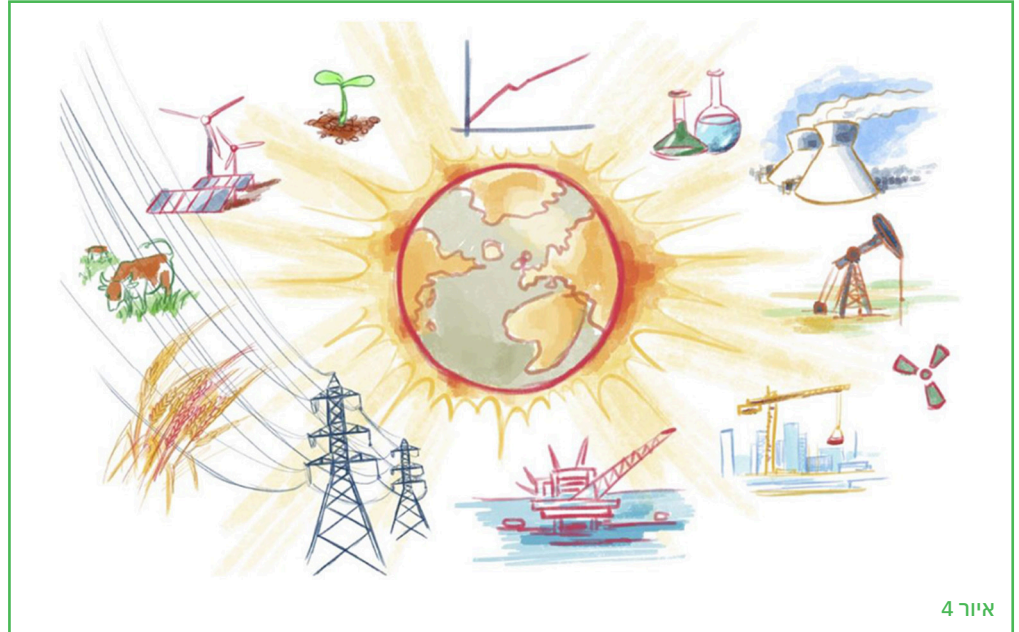
לבסוף, עליכם – הילדים בני דורכם – לדרוש מאיתנו המבוגרים לתת דין וחשבון על העולם שאנחנו משאירים עבורכם. אל תסכימו לקבל עולם הרוס (איור 4). אם אנחנו המבוגרים מתנהגים בצורה שאינה אחראית ומכלים את משאבי כדור הארץ, לכם ולילדיכם יהיה קשה יותר בעתיד. כבר היום קיימות אפשרויות פעולה רבות כדי להציל את כוכב הלכת שלנו מנזק נוסף, ועלינו למצוא דרכים ליישם את הצעדים הללו בהקדם האפשרי. הבחירות שנעשה כעת ישפיעו על דורות העתיד. התפקיד שלכם הוא להניע את הפעולות הללו קדימה באמצעות דרבון של הדור המבוגר לקבל את ההחלטות הנכונות היום, כדי לוודא שהדור שלכם והדורות הבאים יוכלו לחיות חיים טובים על כדור הארץ.

תודות

ברצוני להודות לנועה שגב על עריכת הריאיון שהיווה את הבסיס למאמר זה, ועל כתיבה משותפת של המאמר. תודה לאלכס ברנשטיין עבור האיורים.

איור 4

עתיד כדור הארץ בידינו.
 מקורות האנרגיה שבהם אנחנו בוחרים להשתמש בחיי היום-יום, האופן שבו אנחנו משתמשים באדמה, הדרכים שבהן אנחנו מייצרים את המזון שלנו, והתהליכים שאנחנו מיישמים בתעשייה ובחקלאות שלנו – משפיעים רבות על חיינו בכדור הארץ בהווה ובעתיד. על הצעירים לדרוש מהמבוגרים להיות אחראים על מצב העולם שהם משאירים אחריהם, ולעזור להם לקבל החלטות שיובילו לעתיד טוב יותר לדורות הבאים.

איור 4

חומרים נוספים

הבריחה הגדולה: בריאות, עושר ומקור אי-השוויון (אנגלית) – סֶפֶר מאת פרופ' אנגוס דיטון על ההיסטוריה של הכלכלה ועל השפעותיה על בריאותינו ועל רמת החיים שלנו.

<https://deaton.scholar.princeton.edu/great-escape>

מקורות

1. Sen, A. 2003. "Development as capability expansion," in Readings in Human Development, ed. S. Fukuda-Parr (New Delhi; New York, NY: *Oxford University Press*).
2. Kahneman, D., and Deaton, A. 2010. High income improves evaluation of life but not emotional well-being. *Proc. Natl. Acad. Sci. U. S. A.* 107:16489–93. doi: 10.1073/pnas.1011492107
3. Gotoh, R., and Dumouchel, P. 2009. *Against Injustice: The New Economics of Amartya Sen*. Cambridge: *Cambridge University Press*.
4. Case, A., and Deaton, A. 2021. *Deaths of Despair and the Future of Capitalism*. Princeton, NJ: *Princeton University Press*.

פורסם אונליין: 19 בספטמבר 2024

נערך על ידי: Idan Segev

מנחים מדעיים: Suparna Chakraborty | Abraham Pascoe

ציטוט: Deaton A (2024) כלכלה: הרבה יותר מִמְכֶסֶף. Front. Young Minds. doi: 10.3389/frym.2023.1131591-he

תורגם והותאם מ: Deaton A (2023) The Economy: Much More Than Money. Front. Young Minds 11:1131591. doi: 10.3389/frym.2023.1131591

הצהרת ניגוד אינטרסים: המחברים מצהירים כל המחקר נערך בהעדף כי קשר מסחרי או פיננסי שיכול להתפרש כניגוד אינטרסים פוטנציאלי.

זכויות יוצרים © 2023 © Deaton 2024. זהו מאמר בגישה פתוחה שמופץ תחת תנאי רישיון [Creative Commons Attribution License \(CC BY\)](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/). השימוש, ההפצה או ההעתקה מותרים לשימוש בפורומים אחרים ובלבד שיינתן קרדיט למחברים המקוריים ולבעל זכויות היוצרים, ושהפרסום המקורי בעיתון זה מצוטט בהתאם למקובל באקדמיה. השימוש, ההפצה או ההעתקה אינם מותרים אם הם אינם עומדים בתנאים אלה.

סוקרים צעירים

MATEO, גיל: 10

אני תלמיד כיתה ד'. אני אוהב פוקימון, רופ'ולוקס ולגו. כשאגדל אני רוצה לעסוק במדעי המחשב. הספר האהוב עליי הוא "הארי פוטר ואבן החכמים".

RYKA, גיל: 14

ריקה היא מדענית צעירה בהתהוות. היא בת 14 ואוהבת לעסוק במחקר בתחומי הבלשנות החישובית והרפואה. היא אוהבת מוזיקה ולומדת באופן מקצועי הלחנה וניגון בפסנתר. אחד הפרויקטים האחרונים שלה בוחן את היישום של מוזיקה להפחתת התמכרות לאופיואידים. יצירותיה גם בוצעו על הבמה על ידי מועמד לפרס הגראמי! פרט למדעי המחשב ולמוזיקה, ריקה נהנית גם מצפייה בתוכניות על פשע. המשחק האהוב עליה הוא Unsolved Case Files, שבו היא יכולה להרגיש כמו בלשית אמיתית.

הכותבים

ANGUS DEATON

סר אַנגוס דֵיטון הוא כלכלן בריטי-אמריקאי. לפרופסור דֵיטון יש תואר ראשון, שני ושלישי בכלכלה מאוניברסיטת קיימברידג', בריטניה. בין 1976 ל-1983 עבד כפרופסור לאקונומטריקה באוניברסיטת בריסטול (בריסטול, אנגליה). בשנת 1983, הפך פרופ' דֵיטון לחבר פקולטה קבוע באוניברסיטת פרינסטון שבניו ג'רזי, ארצות הברית. בשנותיו באוניברסיטת פרינסטון מונה פרופ' דֵיטון למשרה על שם פרופסור דווייט ד. אייזנהאואר לעניינים בינלאומיים, וכיהן כפרופסור לכלכלה ולעניינים בינלאומיים בבית הספר לעניינים ציבוריים ובינלאומיים ובמחלקה לכלכלה. במהלך תקופה זו, הוא גם היה חבר בוועדה המייעצת של הכלכלן הראשי של הבנק העולמי, מדען בכיר של ארגון גאלופ (Gallup Organization), ונשיא האגודה האמריקאית לכלכלה. במהלך הקריירה שלו, פרופ' דֵיטון חקר נושאים חשובים בכלכלה ותרם להתפתחותם, לרבות ביקוש וחסכון, ומדידה של רווחה כלכלית ושל עוני. פרופ' דֵיטון זכה בפרסים רבים

על פועלו, ביניהם מדליית פְּרִיש (1978), פרס Frontiers of Knowledge של ה- (2011) BBVA, ופרס נובל למדעי הכלכלה (2015). [*deaton@princeton.edu](mailto:deaton@princeton.edu)

מוזיאון המדע ע"ש בלומפילד ירושלים
متحف العلوم علي اسم بلومفيلد القدس
Bloomfield Science Museum Jerusalem

הוצאת פרונטירז מדע לצעירים ישראל
Hebrew version provided by

THE SAGOL NETWORK